

Rohepöörde mõju välismajandusele ja ettevõtlusele Uuringu kokkuvõte

Rohepöore on oma ambitsioonitaseme ja kõikehõlmavuse tõttu ilmselt tänapäeva ulatuslikumaid avaliku sektori poolseid sekkumisi Euroopa Liidu ja tema liikmesriikide majandusstruktuuri ja ettevõtluskeskonda. Eesmärk vähendada aastaks 2030 kasvuhoonegaaside heitkoguseid 55% võrra ning kliimanetraalsuse saavutamine aastaks 2050 mõjutab kõiki eluvaldkondi, sealhulgas ettevõtete kulubaase, investeringutevajadusi, tegevusprotsesse, nõudluse mustreid ning ka välismajandussuhteid ja rahvusvahelist konkurentsivõimet. Lisaks kliimapoliitikale hõlmab rohepöore paljusid teisi olulisi valdkondi, elu- ja liigirikkusest reostuseni ning ringmajandusest ressursitõhususeni. Säärane ulatuslikkus muudab rohepöörde pikajalise sotsiaal-majandusliku mõju täpse hindamise keeruliseks. Siiani antud hinnangutes tuuakse välja nii rohepöörde poolt pakutavad võimalused (eelkõige uute investeringute, kiirendatud innovatsiooniprotsesside, kõrge väärtusega ekspordi võimaluste ning energia ja teiste sisendite kasutamise tõhustamise näol), kui ka rohepöördega kaasnevad riskid (eelkõige kulude kasvu, tarneahelate surve, sisendite kättesaadavuse ja hinna, regulatiivsete nõuete karmistumise ja rahvusvahelise konkurentsivõime perspektiivist).

Välisministeeriumi tellimisel teostas Estonian Business School (EBS) koostöös Vastutustundliku Ettevõtluse Foorumi (VEF) ja Miltoniga 2022 aastal Eesti ettevõtetelt kogutud andmete ja hinnangute põhjal uuringu, millel oli **neli põhieesmärki**:

1. Tuvastada rohepöörde käigus tekkivad **võimalused ja väljakutsed** Eesti välismajanduspoliitikale ja ettevõtlusele;
2. Tuvastada **võimalikud meetmed ja instrumendid** (eelkõige välismajanduspoliitikat puudutavad) ettevõtete toetamiseks rohepöörde läbiviimisel;
3. Tuvastada, milline on **Eesti ettevõtete teadlikkus rohepöördest**, kui palju võetakse rohepöördega kaasnevat arvesse tulevikutegevuse planeerimisel;
4. Pakkuda välja **realistlikud poliitikasoovitused erinevatel tasanditel**.

Uuringu tulemused rajanevad **532-lt Eesti ettevõttelt kogutud andmetele ja küsitlusvastustele**, tuvastamaks nende rohepöördega seonduvaid hinnanguid, arusaamu, teadlikkust ja vajadusi. Lisaks koguti **fookusgruppide ja individuaalsete intervjuude käigus sisendeid ja eksperthinnanguid 42-lt** ettevõtlussektori, erialaliitude, riigiasutuste ja

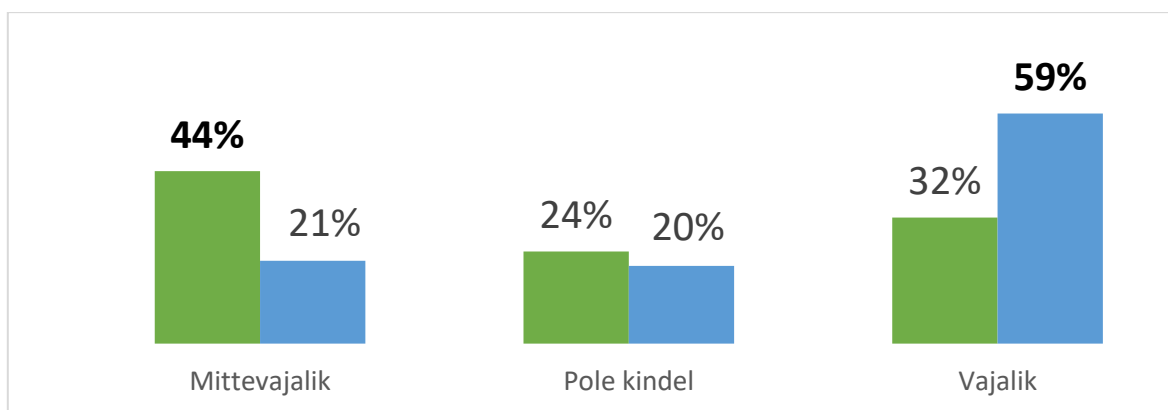
akadeemiliste ringkondade esindajatelt. Uuringu käigus teostati ka **Eesti meediaruumi analüüs, mis rajanes 89 infoallikale**. Kuna uuringu käigus koguti andmeid nii enne, kui pärast Ukraina sõja algust, siis hinnati tellija soovil lisaks algsetele lähteküsimustele ka sõju mõju ettevõtete suhtumisele rohepöördesse.

Uuringu **peamised järeldused** on järgmised:

I. ROHEPÖÖRDE MÕJUD

Rohepöörde vajalikkus

Rohepööre on ellu kustunud valdavalt Euroopa Liidu tasandil ning selle eesmärgid on otseselt seotud planetaarsete ning inim- ja ühiskondlike riskide haldamiseks ja laiapõhjaliseks elukvaliteedi parandamiseks. Selliste protsesside puhul on tavaline, et kui muudatuste läbiviimisest saadud kasu nähakse valdavalt üleüldisena ja laiapõhjalisena, siis sellega seonduvaid kulusid nähakse tihtipeale spetsiifilisemate ja lokaalsematena. Uuringu tulemused näitavad, et enamik küsitletud ettevõtetest olid seisukohal, et **rohepööre on ühiskondlikul tasandil rohkem vajalik kui ettevõtte tasandil** ning enamjaolt **ei pea küsitletud ettevõtted rohepööret oma firma tegevuse seisukohast vajalikuks**.

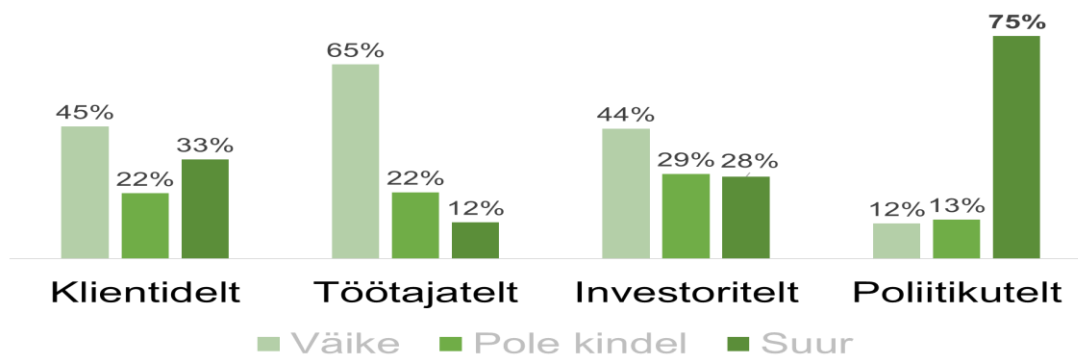

Joonis 1: Rohepöörde vajalikkuse taju ühiskonnale (sinine) ja ettevõtetele (roheline)

Lisaks võib täheldada, et suuremad ettevõtted (>10 töötajat) peavad rohepööret ettevõtte seisukohast vajalikumaks, kui väikesed ettevõtted (<10 töötajat) ning nad on keskmiselt rohepöördest ka teadlikumad ja kõrgema planeerimisvalmidusega. Samas ei ole hinnangutel rohepöörde ühiskondlikule vajadusele olulist erinevust suurte ja väikeste ettevõtete vahel.

Motivatsioon/ põhjus rohepöörde elluviimiseks

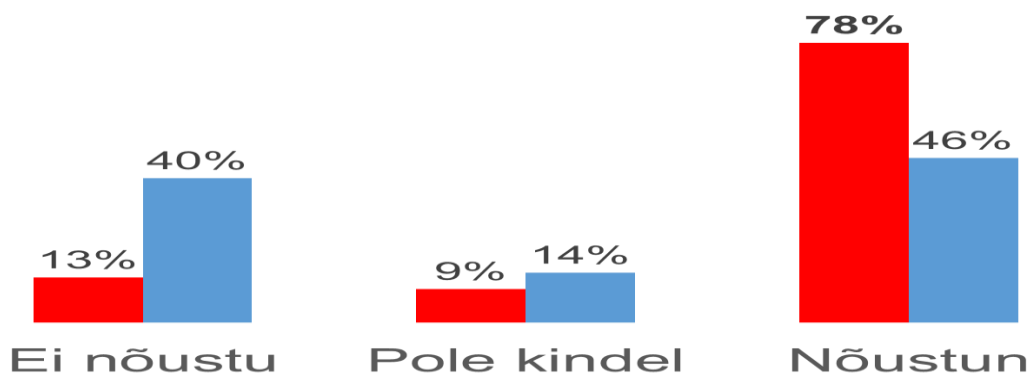
Enamik küsitletud ettevõtetest tajuvad, et **surve rohepöörde elluviimiseks tuleneb valdavalt poliitikutelt ja avalikult sektorilt**. Teiste osapoolte (töötajad, tarbijad, rahastajad) survet nähakse oluliselt väiksemana. Siinjuures on oluline välja tuua seos selle vahel, kui vajalikuks peavad ettevõtted rohepööret enda tegevuse seisukohalt (rohepöörde vajalikkus ettevõttele) ja selle vahel, kui tugevana tajutakse survet rohepöörde läbiviimiseks teiste ettevõttega seotud sidusrühmade vahel: **ettevõtted, kes hindasid, et rohepööre on vajalik nende firma jaoks, raporteerisid ka oluliselt kõrgemat ja ühtlasemat survet rohepöörde elluviimiseks oma tarbijatelt, töötajatelt ja investoritelt**.

Joonis 2: Surve rohepöörde teostamiseks erinevatelt ettevõtetest seotud sidusrühmadelt

Rohepöörde võimaluse ja kohustusena

Kuigi rohepöõret nähakse ettevõtete poolt nii võimaluse, kui kohustusena, on oluline osa vastajatest rohepöõrega seotud võimaluste osas pigem pessimistlikud. Põhjus võib olla selles, et ettevõtete teadlikkus rohepöörde rakendamise saadava konkreetse kasu osas on madal ning ettevõtetele tihtipeale ebaselge. Ideaalis peaks rohepöõre looma raamistiku, millega ettevõtted konkurentsivõimeliselt kohanevad, kuid hetkel on näha et paljudel ettevõtetel puudub arusaam, kuidas rohepöõret võimaluseks muuta. Seda vaadet toetavad ka tulemused, mis näitavad ettevõtete planeerimisvalmidust rohepöõrdetega kohanemiseks (vt. allpool), mis on valdavalt madal. Käesolevast võib tuletada, et enamike ettevõtete suhtumine rohepöõrdesse on pigem „ootame ja vaatame“, kui proaktiivne reageerimine ja sellega seonduvate võimaluste otsimine. Lisaks ebakindlusele seostatakse rohepöörde läbiviimiseks vajalikke investeeringuid olulise ressursivajadusega ning pikkade tasuvusaegadega.

Joonis 3: Ettevõtete hinnang rohepöõrdele võimaluse (sinine) ja kohustusena (punane)

Tervikuna võib järeldada, et Eesti ettevõtete teadlikkus rohepöõrdetega seotud võimalustest on endiselt pigem madal ning et – jällegi – rohepöõret enda ettevõttele vajalikuks pidavad firmad näevad rohepöõret võimalusena oluliselt suurema tõenäosusega, kui need kes seda oma ettevõtte seisukohast vajalikuks ei pea.

Rohepöõre ettevõtete äri- ja tegevusplaanides

Rohepöõrde mõju küsitletud ettevõtete praegusele tegevusele ja tulevastele tegevusplaanidele on piiratud. Suur osa küsitletud ettevõtetest ei valmistu rohepöõrdetega seonduvaks, neil

puudub tegevuskava rohepöördega kohanemiseks ning enamik neist ei plaani sellist tegevuskava ka luua. Erandiks on elektri ja gaasisektori ettevõtted, kes plaanivad aktiivselt rohepöördega seotud tegevuskavade loomist või on sellega juba alustanud.

Joonis 4: Rohepöörde strateegia ja tegevusplaani olemasolu küsitletud ettevõtetes

Rohepöörde peamised mõjud ettevõtlusele ja välismaajandusele

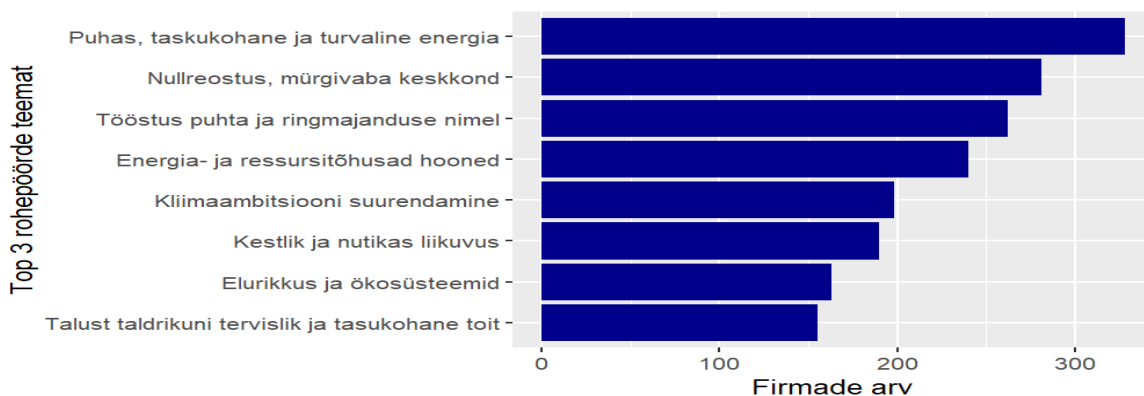
Kulud: Enamik küsitletud ettevõtetest prognoosivad, et rohepöörde elluviimise tulemusena kasvavad lähitulevikus nende ettevõtte kulud. See oli täheldatav kõikide tegevusvaldkondade lõikes, välja arvatud info ja side, kutseteadus ja tehnika ning hariduse sektorites. Eriti suur on kulude kasvu prognoosivate firmade osakaal nende väliskaubandusega seotud ettevõtete hulgas, kes ei taju, et rohepöörde on nende ettevõtetele vajalik.

Joonis 5: Rohepöördega seotud kulude prognoos küsitletud ettevõtete seas

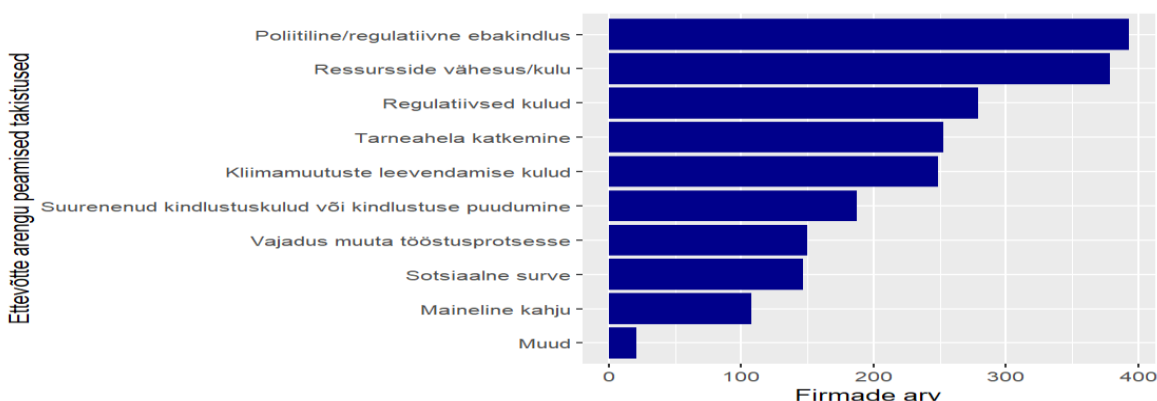
Peamiste kulude suurenemise põhjustena võib välja tuua kliimaleevenduskulude suurenemise, ressursside nappuse, süsinikuhinna kasvu, tarneahelate katkemise, regulatiivkulude tõusu, rohepesukuvandi ohu ja poliitilise surve.

Kõige olulisemaks rohepöördega seotud mõjuteguriks peetakse energiahindu ja kõige vähem oluliseks toiduhindu. Selline järeldus oli teatud määral ka oodatav arvestades, et energiahinnad on viimasel ajal oluliselt kasvanud, kalduvad paljude ettevõtete kulubaasides kajastuma väikese viiteajaga ning on ettevõtlussektori üks universaalsematest kululiikidest (mõjutavad praktiliselt kõiki ettevõtlusega tegelevaid organisatsioone).

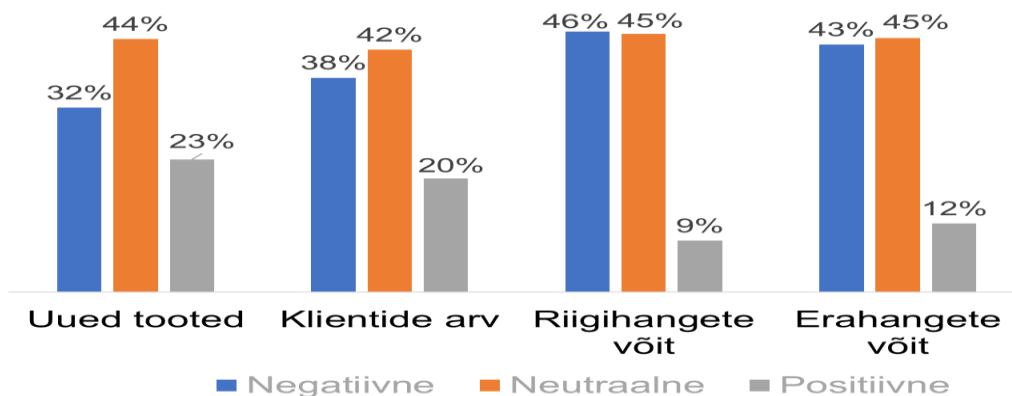
Joonis 6: Küsitletud ettevõtete hinnang olulistematele rohepöördega seotud teemade mõjule nende tegevuses

Takistavad tegurid: Ettevõtete arengut takistavatest teguritest pidasid vastajad kõige olulistemaks poliitilis-regulatiivset ebakindlust ja ressursside vähesust-kulu. Antud tulemused võtavad ehk kõige paremini kokku ettevõtlussektori mured seoses rohepöördega: ebakindlus, kuidas rohepöördega haakuvad regulatiivsed hoovad neid tulevikus mõjutavad ning hirm, et võimalik kulude kasv nõuab ettevõtetelt lisaressursi, mida neil olla ei pruugi.

Joonis 7: Küsitletud ettevõtete hinnang peamistele rohepöördega seotud takistustele

Võimalused: Tervikuna hindasid küsitletud ettevõtted rohepööret neutraalselt uute toodete turule toomise, klientide arvu ning riigi- ja erahangete võitmise aspektist (mediaan 4/7-punkti skaalal). Positiivsemalt meelesstatud ettevõtted nägid võimalusi eelkõige seoses erahangete võitmise, klientide arvu kasvatamisega ning uute toodete turule toomisega.

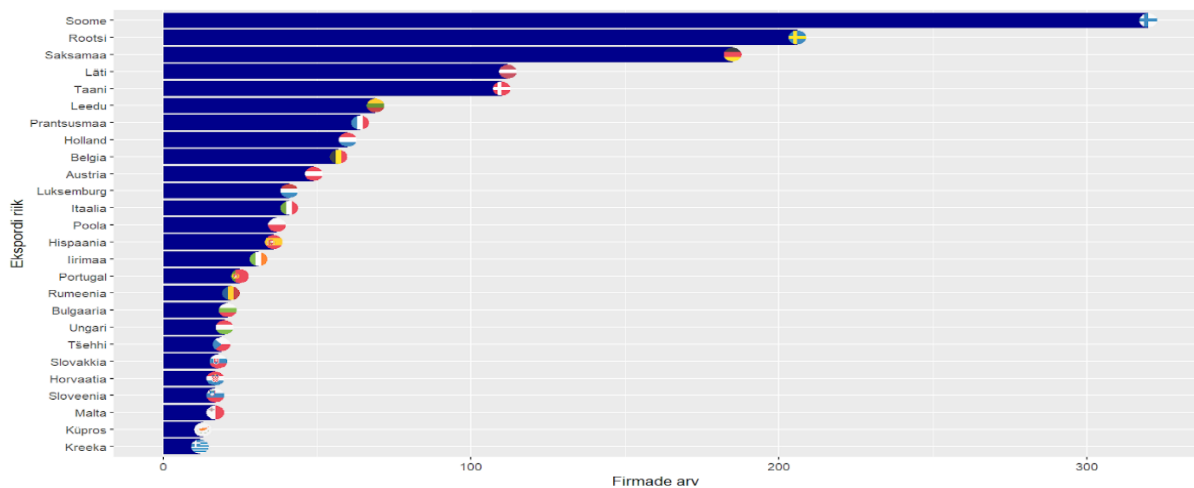
Joonis 8: Küsitletud ettevõtete hinnang peamistele rohepöördega seotud võimalustele

Investeeringud: Vaid 1/5 küsitletud ettevõtetest arvas, et Eestist väljaminevad investeeringud võivad rohepöörde tulemusena suurened. Samas Eestisse sissetulevate investeeringute osas olid ettevõtted optimistlikumad: ligi 1/3 arvas, et rohepöörde tulemusena suurenevad Eestisse sissetulevad investeeringud.

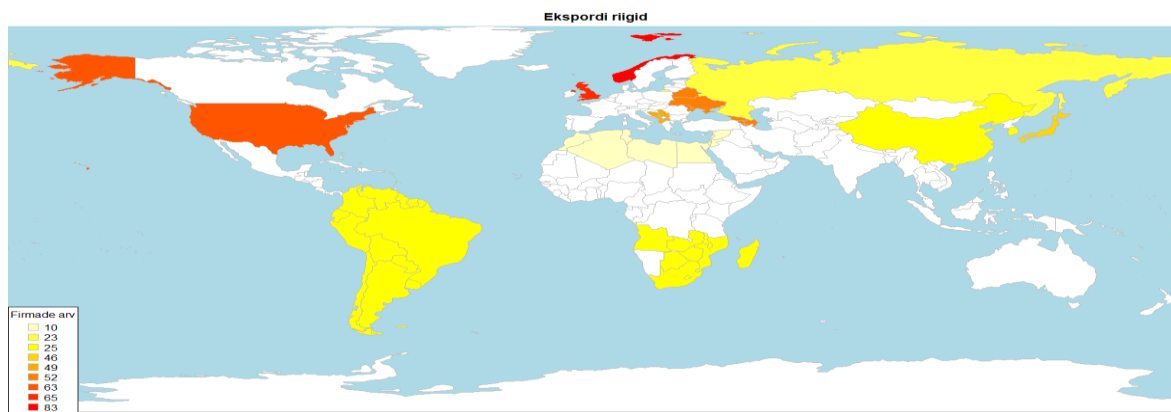
Joonis 9: Küsitletud ettevõtete arvamus rohepöörde mõjust Eestisse sissetulevate investeeringute osas

Ekspordivõimalused: Euroopa Liidu sisese välismajanduse seisukohast tajusid küsitletud ettevõtted suurimat rohepöördega seotud ekspordipotentsiaali Soome, Rootsi ja Saksamaa suunal. Tervikuna võib järeldada, et rohepöördega seotud ekspordivõimalusi nähakse suuresti nende riikide suunal kuhu Eesti juba ekspordib (väikeste variatsioonidega nagu näiteks Taani ja Prantsusmaa ja Belgia, milliste puhul arvatakse, et rohepöörde võib kaasa tuua praegusest keskmiselt suurema kõrgema ekspordipotentsiaali).

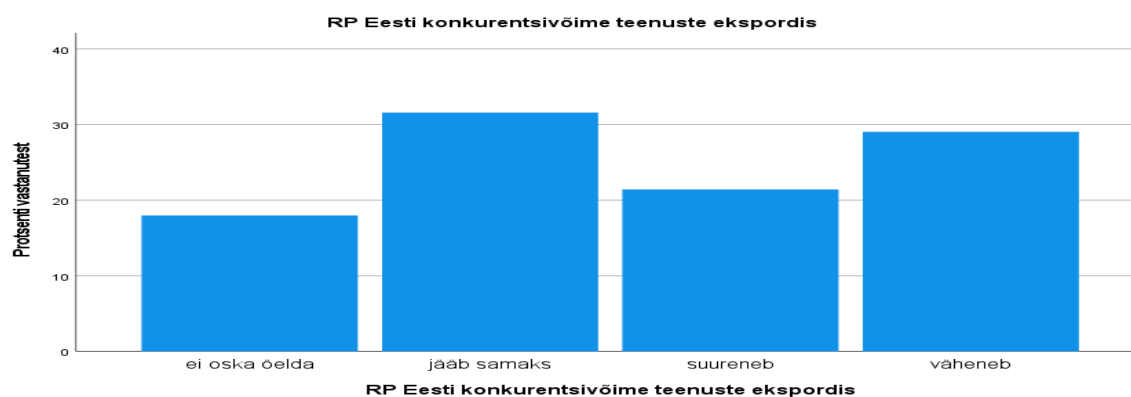
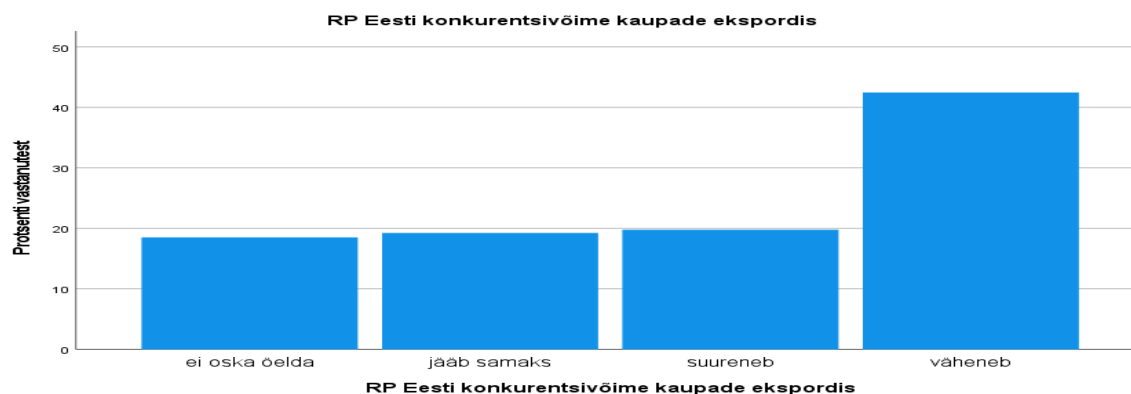
Joonis 10: Eesti jaoks suurima ekspordipotentsiaaliga riigid rohepöördest kasu saamiseks Euroopa Liidu siseselt

Euroopa Liidu väliselt arvasid küsitletud ettevõtted, et suurima ekspordipotentsiaaliga riigid on Norra, USA ja Suurbritannia, kes on ka täna Eesti oluliseimad ELi välised kaubanduspartnerid.

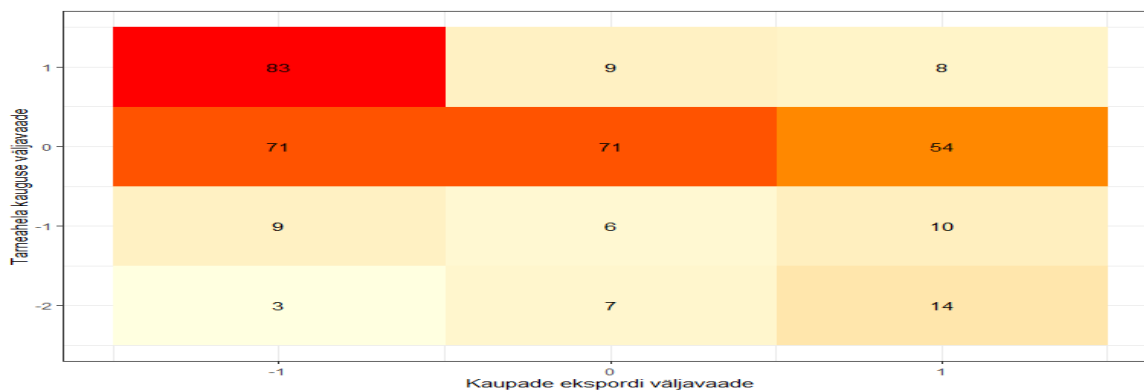
Joonis 11: Eesti jaoks suurima ekspordipotentsiaaliga riigid rohepöördest kasu saamiseks Euroopa Liidu väliselt

Tervikuna arvas enamik küsitluses osalenud ettevõtetest, et **rohepööre mõjub Eesti ekspordile negatiivselt ning kahandab ekspordimahte. Kõige pessimistlikum oldi kaupade ekspordi osas**, kus üle 40% arvas, et kaupade eksport Eestist hakkab rohepöörde tulemusel vähenema. Teenuste ekspordi puhul oldi vähem pessimistlikud, kuigi ka selles valdkonnas nähakse rohepöördel pigem kahandavat rolli. Seega, ettevõtlussektor kardab, et Eesti võib muutuda rohepöörde tagajärjel suletumaks ning kaotab oma konkurentsivõimes nii otseselt kui ka kaudselt teenuste osas (nii transpordi kui logistikasektoris).

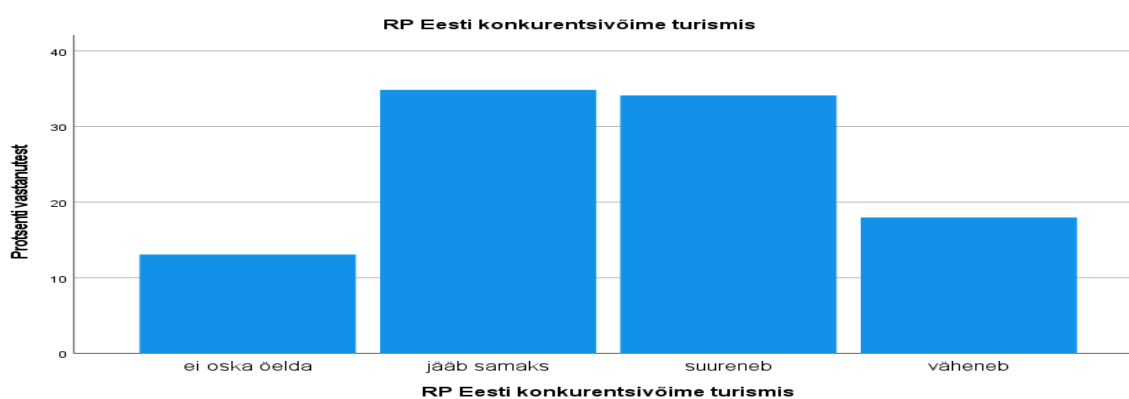
Joonised 12 ja 13: Küsitletud ettevõtete arvamus rohepöörde mõjust Eesti kaupade (Joonis 12) ja teenuste (Joonis 13) ekspordile

Suur osa ettevõtetest on seisukohal, et **rohepöörde tulemusena pikenevad Eesti ettevõtete tarneahelad**. Küsitlus näitas ka seda, et korrelatsioon ettevõtete hinnangule rohepöörde ekspordimõjule ja tarneahela mõjule on kõrge. Ettevõtted, kes näevad rohepöörde mõju kaupade ekspordile pigem negatiivsena, eeldavad suurema tõenäosusega, et tarneahelate kaugus muutub pikemaks.

Joonis 14: Küsitletud ettevõtete hinnang rohepöörde mõjule tarneahelate kauguse väljavaatest ning seos ekspordi väljavaate ja tarneahelate kauguse vahel

Kõige positiivsemalt ollakse meelestatud **turismisektori konkurentsivõime potentsiaali osas: ligi 70% vastanud ettevõtetest arvas, et Eesti konkurentsivõime selles valdkonnas kas suureneb või jääb samaks**. See võib tulla asjaolust, et Eestit seostatakse loodusliku ilu, madala asustustiheduse ja kõrge looduskapitaliga, mis peaks looma ka soodsa aluse Eesti kui turismi sihtriigi „roheliseks“ turustamiseks välisurgudel. Samas, võttes arvesse asjaolu, et rohepöörde tulevane mõju võib olla eriti tugev merendussektoris (mis on rohepöörde mõjude osas üks negatiivsemalt meelestatud sektoreid) ning et viimane mängib olulist rolli ka Eesti turismis, siis pole lõpuni selge, kui täpselt antud hinnang võib osutuda.

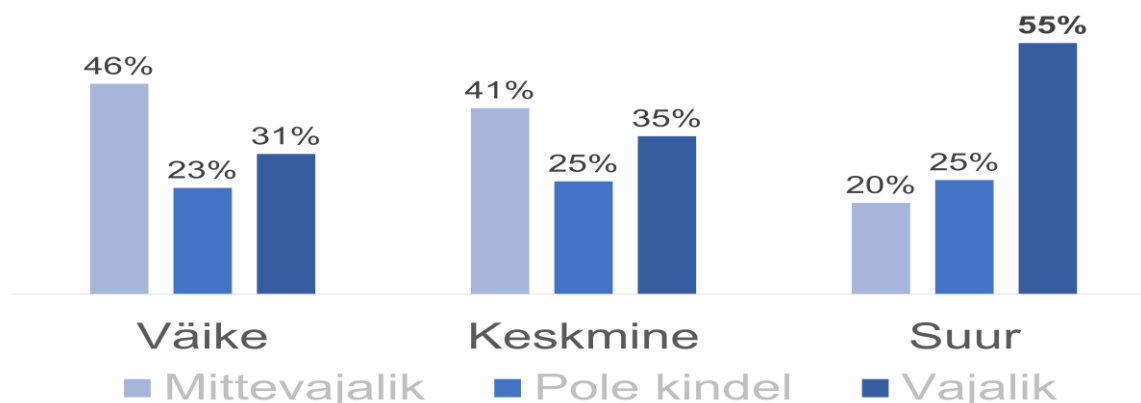
Joonis 15: Küsitletud ettevõtete arvamus rohepöörde mõjust Eesti turismi konkurentsivõimele

Suuremad vs. väiksemad ettevõtted:

Suuremate ettevõtete ning mikro- ja väikeettevõtete teadlikkus ja väljakutsed rohepöörde elluviimisel on erinevad ja nad vajavad suure tõenäosusega väljakutsete ületamiseks erinevaid lahendusi. Uuringu tulemused näitavad, et suuremate ja väiksemate

ettevõtete vahel on erinevus **nii rohepöörde teadlikkuse, ettevõttele vajalikkuse, kui ka rohepöördega tegelemise plaanide olemasolu osas.**

Joonis 16: Hinnang rohepöörde vajalikkusele ettevõtete seisukohast (lähtuvalt ettevõtte suuruselt)

Antud tulemused pigem kinnitavad tendentsi, mida on kõrge regulatiivsusastmega kohanemisel eelnevaldki täheldatud: suurematel ettevõtetel on rohkem ressursi ennast ühiskondlik-regulatiivsete trendide ja nõuetega kursis hoida ning ettevaatavalt kohaneda.

II. ROHEPÖÖRDEGA SEOTUD MEETMED

Rohepöörde toetamiseks välismajanduse seisukohast, võib erinevad meetmed jagada järgmistesse kategooriatesse:

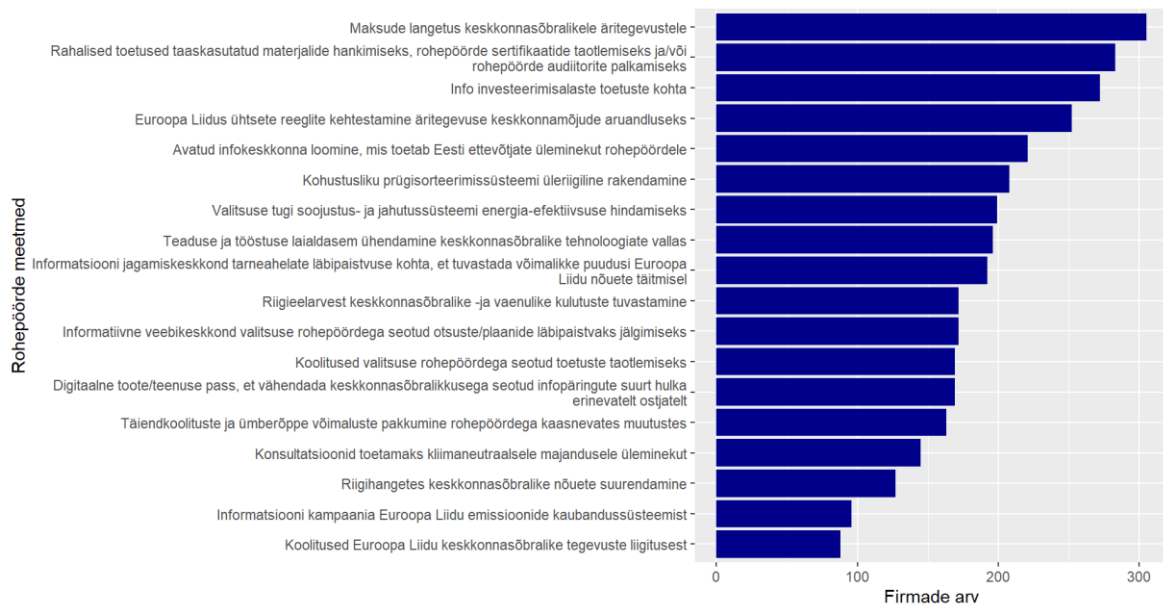
- 1) **Teadlikuse tõstmine** ja efektiivne kommunikatsioon
- 2) **Ettevõtluse konkurentsivõime** parandamine
- 3) **Väliskaubanduse** toetusmeetmed rohetootele ja teenustele
- 4) **Investeeringute sissevoolu** tõstvad meetmed
- 5) **Valdkonnaspetsiifilised** meetmed lähtuvalt vajaduste erinevusest

Uuringust võib järeldada, et **riigilt oodatakse eelkõige selget rohepöörde strateegiat (fookusvaldkonnad, piirkondlikud võimalused, valdkondlikud võimalused), eesmärkide püstitamist ja tegevuskava**, mille väljatöötamisse on oluline kaasata erinevate huvigruppide esindajad (sh ettevõtjad, teadlased, kodanikud, eksperdid). Arvestades, et avalik sektor on rohepöörde juurutamiseks juba olulisi samme astunud, on vähemalt sama oluline ka ootus laiapõhjaliseks **teadlikkuse tõstmiseks ja selgeks kommunikatsiooniks** rohepöördega seonduva kohta.

Konkreetsematest meetmest nähtakse kõige olulisema toetusmeetmetena **maksude langetamist keskkonnasõbralikele äritegevustele**. Teiste oluliste toetusmeetmetena nähakse:

- **tuge taaskasutatud materjalide hankimisel;**
- **tuge rohesertifikaatide taotlemisele;**
- **tuge jätkusuutlikust hindavate audiitorite palkamisel;**
- **informatsiooni finantstoetuste kohta roheinvesteeringute tegemiseks ja muud rohepöördega seonduvat informatsiooni;**

- selgete reeglite kehtestamist keskkonnamõtjude raporteerimiseks ja rohepõõrdega seotud aruandluseks.

Joonis 17: Olulisemad meetmed suurendamiseks rohepõõrde kasutegurit Eesti ettevõtete jaoks

Kui enamik küsitatud ettevõtetest polnud kindlad, kas nad vajavad rohepõõrdega kohanemiseks rahalist toetust (v.a. üldised maksusoodustused), siis **põllumajandus- ja metsandus ning elektri- ja gaasisektori ettevõtted näevad keskmiselt suuremat vajadust mõõduka finantstoetuse järele.**

Lisaks nägid ettevõtted, et rohepõõrdega seotud konkurentsivõimet aitaksid tugevdada täiendav **kaubanduspiirangute eemaldamine, regulatsioonide kaasajastamine, „rohe“sertifikaatide väljatöötamine, selged mõõdikud ja jalajälje kalkulaatorid ning tooraine väärimisvõimekuse tõstmine.**

Väliskaubanduse suunal tõstatati ka **fookusvaldkondade identifitseerimise** vajadus ja ning toetused **konkurentsivõimeliste „rohe“toodete välja arendamisel ja turustamisel.** Kuna roheinvesteeringuid nähakse valdavalt kulukate ja pika tasuvusajaga, siis tõstatati ka vajadus **riigipoolsete garantiide järele** (riskide madaladamiseks ja kapitali maksumuse kahandamiseks).

Lisaks nähti, et uute rohelahenduste väljatöötamiseks on vajalik suuremate arendusriskide võtmine, eesmärgiga viia ellu kõrgema ebakindlustasemega **pilootprojekte**, mis aitaksid tekitada **parimaid praktikaid**, mida õnnestumise puhul skaleerida saaks.

Väliskaubanduse perspektiivist nähti vajadust ka süsteemse riigipoolse tegevuse järele **Eestile „rohekuvandi“ kujundamisega** (sarnaselt viisile, kuidas on kujundatud Eesti digikuvandit).

III. EESTI ETTEVÕTETE TEADLIKKUS ROHEPÕÕRDEST

Kokkuvõtvalt võib uuringust järeldada, et **Eesti ettevõtete teadlikkus sellest, et keskkonda tuleb säästlikult suhtuda on kõrge, samas kui teadlikkus tegevustest, mida peab**

rohepöörde elluviimiseks rakendama on madal. Ettevõtted ise hindavad oma roheteadlikkust pigem keskpäraseks.

Elektri ja gaasisektoris ning mäetööstuses tegutsevate ettevõtete teadlikkus rohepöördest on keskmiselt oluliselt kõrgem, kui teistes majandussektorites tegutsevatel ettevõtetel.

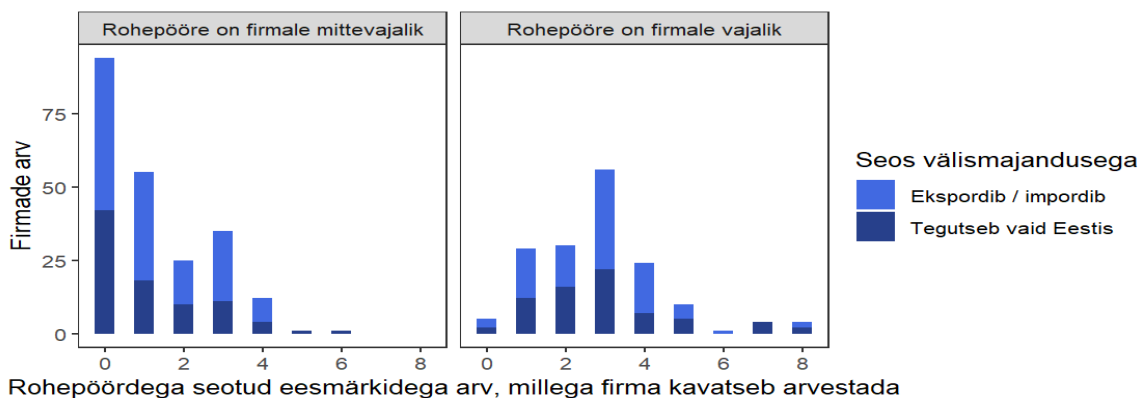
Tegevusala	Rohepöörde eesmärkide arv, millest ollakse teadlik	Hinnang teadlikkusele rohepöörde kohta
A Põllu- ja metsamajandus	5	3
B Mäetööstus	10	5
C Töötlev tööstus	5	4
D Elektrienergia ja gaas	6	4.5
E Veevarustus	3	3
F Ehitus	4	3
G Hulgi- ja jaekaubandus	5	3
H Veondus ja laondus	4	3
I Majutus ja toitlustus	5	3.5
J Info ja side	3	4
K Finants ja kindlustus	2	3
L Kinnisvara	5	3
M Kutse-Teadus ja tehnika	4	3
N Haldus- ja abitegevused	3	3
P Haridus	5	4
Q Tervishoid, sotsiaalhoolekanne	4	3
R Kunst, meelelahutus	4.5	3
S Muud teenindavad tegevused	4	4

Tabel 1: Mediaanväärtused rohepöörde eesmärkide ja üldise teadlikkuse kohta tegevusalati

Ettevõtetel, kes tegelevad väliskaubandusega on keskmiselt oluliselt kõrgem rohepöördega seotud teadlikkus, kui ettevõtetel, kes tegutsevad ainult kohalikul turul.

Rohepöördega seotud teadlikkuse ja rohepöörde tajutud vajalikkuse vahel on väga tugev positiivne korrelatsioon: kõrgema teadlikusega ettevõtted pidasid rohepööret oma organisatsioonile vajalikuks 2,3 korda suurema tõenäosusega, kui madala teadlikusega ettevõtted. Samuti peavad ettevõtted, kes näevad rohepööret oma ettevõtte jaoks vajalikuks, rohepööret oluliselt suurema tõenäosusega ka võimaluseks pigem kui kohustuseks.

Samuti tuli uuringust välja tugev seos hinnagutele rohepöörde vajalikkuse ning rohepöörde eesmärkidega arvestamise valmiduse vahel. Kui hinnati rohepöörde eesmärke, millistega ettevõtted on oma tegevuses valmis arvestama, siis **rohepööret ettevõttele mittevajalikuks pidavad firmad olid oma tegevuses keskmiselt nõus arvestama vaid ühe rohepöörde eesmärgiga, samas kui rohepööret vajalikuks pidavad ettevõtted olid valmis arvestama keskmiselt kolme eesmärgiga** oma äritegevuse planeerimisel.

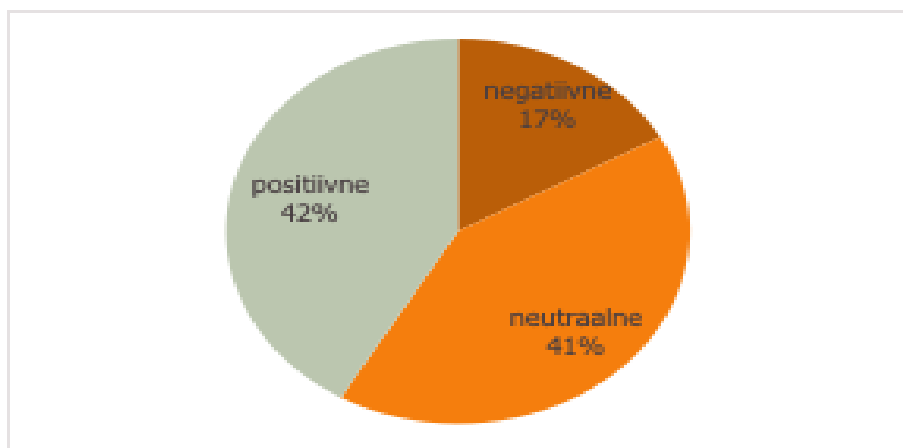

Joonis 18: Rohepöördega seotud eesmärkide arv, millega (küsitletud) ettevõtte kavatseb oma äritegevuse planeerimisel arvestada

Hinnangud rohepöörde välismajanduslikule mõjule olid otseselt seotud suhtumisega ekspordi tuleviku väljavaadete osas: need ettevõtted, kes nägid tuleviku ekspordivõimalusi eelkõige positiivselt hindasid positiivselt ka rohepöörde mõju, **eelkõige tänu võimalusele uusi tooteid turule tuua.**

IV. MEEDIARUUMI ANALÜÜS

Avaliku meediaruumi rohepöördega seotud analüüsist joonistus välja, et **positiivne (42%) ja neutraalne (41%) tonaalsus kaalusid üles negatiivse (17%) varjundit kandnud teabe hulga ning üldistavalt võib järeldada, et rohepööret valdavalt aktsepteeritakse, võttes seda paratamatusena.**

Joonis 19: Üldine suhtumine rohepöördesse analüüsitud meediakajastuste põhjal

Rohepöörde olemuslikku vajadust ei seatud avalikus ruumis enamasti kahtluse alla, kuivõrd kritiseeriti puudusi selle integreerimises.

Peamine **positiivne narratiiv seostus rohepöörde poolt tekitatud võimalustega ning soodsa pinnase loomisega uute ärimudelite turule toomises.** Üldarvestuses olid positiivseima suhtumisega metsandus- ja puidutööstussektori ettevõtjad.

Negatiivse suhtumise korral toodi enim esile arusaadava ja pikaajalise plaani puudumine ning selle mõju investeerimiskindlusele. Kõige murelikumad olid merendus- ja põllumajandussektori ettevõtjad.

Hinnangute vahe anonüümsete küsitluste ja avalike seisukohavõtude vahel on arvestatav. Kui anonüümsel küsitlemisel ollakse rohepöörde mõjude osas pigem skeptilised, siis avalikult avaldatud arvamused näitasid oluliselt positiivsemat suhtumist.

V. UKRAINA SÕJA MÕJUD

Seoses sõja puhkemisega Ukrainas, võrreldi vastuseid, mis koguti enne Ukraina sõja puhkemist vastustega, mis koguti pärast 24. veebruarit 2022. **Tervikuna võib järeldada, et Ukraina sõja mõju ettevõtete suhtumisele rohepöördesse on piiratud.**

Statistiliselt oluline vahe puudutas eelkõige seda, kas ettevõtted nägid rohepööret kohustusena pigem kui võimalusena. **43% nõustus sellega, et rohepööre on ettevõttele kohustuseks enne sõda vastanutest; 53% pärast sõda vastanutest ning gruppide vahel on ka statistiliselt oluline erinevus.** Võrdluseks, 21% nõustus sellega, et rohepööre on ettevõttele võimaluseks enne sõda vastanutest; 23% pärast sõda vastanutest.

Samas on selge, et Venemaa agressioon Ukraina vastu omab rohepöörde vaatest olulist mõju, mitte ainult kiire hinnatõusu (eriti energia) tõttu, aga ka **energia- ja muude ressursside kättesaadavusele ning Euroopa varustuskindlusele ja autarkiale ettevõtlusele vajalike tootmissisendite osas.** Lisaks võib sõda ja geopoliitiline ebastabiilsus mõjutada ka turismi ja välisinvesteeringute sissevoolu. Läbi viidud intervjuudest (mis kõik viidi läbi pärast sõja algust) saab pigem järeldada, et sõda Ukrainas on rohepöörde rakendamise olulisemaks muutnud niivõrd, kui rohepööret nähakse viisina vähendada sõltuvust Venemaast.

VI. POLIITIKASOOVITUSED

Erinevatest poliitikasoovitustest, on oluliseimad järgmised:

- **Teadlikkuse tõstmine ja süsteemne arusaama kasvatamine rohepöördest** on ettevõtlussektori tagasisidet arvestades ilmselt kõige olulisem poliitikasoovitus. Kuigi see kõlab mõnevõrra banaalselt, siis vajadus struktureeritud ja hästi korraldatud kommunikatsiooni järele erialaliitude ja ettevõtete suunal ei järeldu ainult ettevõtjatelt saadud tagasisidest. Uuringu tulemused näitavad selgelt, et **kõrgema teadlikkusega ettevõtted peavad rohepöörde saavutamist oma ettevõtte seisukohast kordades (keskmiselt 2,3 korda) olulisemaks, kui madala teadlikkusega ettevõtted**, mistõttu on tõenäoline, et antud tegevuse tulemuslikkuse võimendaja on kõrge.
- **Erinevate ettevõtetega seotud sidusrühmade (töötajad, kliendid, investorid) kaasamine rohepöörde vajalikkuse kommunikeerimise:** hetkel tajub valdav osa ettevõtteid, et huvi/ surve rohepöörde vastu tuleneb peamiselt poliitikutelt ja avalikult sektorilt ning on valdavalt avaliku sektori prioriteet. Ettevõtted kalduvad nendega otseselt seotud sidusrühmade seisukohtadele oluliselt kiiremini reageerima ning uuringu tulemused näitavad, et need **etevõtted, kelle puhul on surve rohepöörde teostamiseks**

laiapõhjalisem, peavad rohepööret ka suurema tõenäosusega oma ettevõttele vajalikuks.

- **Rohepöörde vajalikkuse, rohepöörde praktilise tähenduse ja rohepöördega seotud võimaluste (k.a. investeermistoetuste) süsteemne selgitamine** ettevõtetele. Hetkel on teadlikkus rohepöördega seonduvast kasust madal ning selle tõstmine võib aidata paremini põhjendada rohepöörde vajalikkust. Uuringu erinevate osade tulemusi vaadates ja intervjuudest/ fookusgruppidest saadud tagasisidet hinnates võib täheldada nii vasturääkivusi kui segadust. Tsiteerides ühte intervjuueeritavat: „Täna räägitakse rohepöörde kontekstis erinevat keelt; teiseks, kui räägitakse rohepöördest, mõeldakse väga erinevaid asju; kolmandaks on ettevõtjal küsimus, et kuidas see kõik praktikasse rakendatakse.“
- Meetmete rakendamine (k.a. erialaliitused kaasates) **roheekspertide/ audiitorite palkamiseks ja kasutamiseks** ettevõtetes ning koolituste korraldamine ettevõtjatele rohepöörde mõistmiseks ja oma ettevõtte paigutamiseks rohepöörde konteksti.
- **Läbipaistvuse ja avatuse tagamine rohepöördega seotud toetusmeetmete (eriti rahaliste meetmete) rakendamisel ning võrdsete võimaluste loomine ettevõtjatele.** Kuna avaliku sektori (kaas)rahastuse roll on rohepöörde puhul keskmisest tähtsam, siis on oluline, et teadlikkus ja taotlustugi rohepöördega seonduvate meetmete puhul osutuks võimalikult laialdaseks ning tagaks võrdsed võimalused ja võrdse kohtlemise.
- **Regulatiivse kindluse tekitamine läbi ettevaatava informatsiooni pakkumise: ettevõtlussektor vajab eelkõige ettearvatavust ja planeerimiskindlust ning rohepöördega seoses seda hetkel pigem ei tajuta.** Lisaks definitsioonide ühtlustamisele võiks informatsiooni pakkumine olla hästi reklaamitud ja sisult lihtne ning spetsiifiline – eriti arvestades VKEde (väikese- ja keskmise suureusega ettevõtted) vajadusi.
- **Sektorikesksete analüüside koostamine rohepöördega seonduvatest kohustustest, võimalustest ja rahastamisallikatest (k.a. välismajanduse vaatenurgast),** mis muu hulgas „tõlgiksid“ erinevad Euroopa Liidu tasandilt tulevad poliitikad ja regulatsioonid erinevate tööstusharude ja ettevõtjate keelde. See võiks hõlmata ka **erinevatele sektoritele selge informatsioonipaketi kokkupanekut rohepöörde sektoripõhistest mõjudest, meetmetest ja võimalustest.**
- **Sektorikesksete pikaajaliste „teekaartide“ välja töötamine (k.a. sektoripõhised välismajandustegevused),** sarnaselt sellele, mida energiasektori puhul Rohetiigri raames juba on tehtud. Ettevõtjatel ei ole tihtipeale ühist arusaama, mida rohepöörde all mõeldakse ning rohepöörde oma erinevates komponentides on paljudele ettevõtetele endiselt abstraktne. Uuringu tulemused näitavad, et vajadus keskkonda hoida on ettevõtjate seas aktsepteeritud ja seda peetakse oluliseks; samas praktiline (ja mõõdetav) arusaam ning teave rohepöörde teostamisega seotud tegevustest on pigem madal.

- Välismajanduse seisukohast võiks kaaluda **Eesti, kui roheriigi kuvandi väljatöötamist, loomist ja tutvustamist peamistel sihtturgudel**. Üheks alternatiiviks oleks ka roheteemade sidumine Eesti, kui eduka digiriigi kuvandiga. Arvestades, et Euroopa Liidu kaks peamist arenguprioriteeti järgmistest aastateks on digitaalne areng ning rohepööre, siis „**Estonia: Digital and Green**“ riigi kaubamärgina tundub kahe vastastikku toetava teema aruka sidumisena (eelkõige kuna mõlemat teemat seostatakse tulevikuvaatava ja progressiivse). Lisaks toetuks taoline väljapoole suunatud riigi turustamine ka Eesti olemasolevatele tugevustele ning resoneeruks tõenäoliselt ka ettevõtlussektoriga, sest kaudselt ilmneb uuringust, et seestpoolt vaadates nähakse Eestit pigem loodus- ja keskkonnasõbraliku riigina.
- Lisaks võiks kaaluda läbi Eesti saatkondade igas **EL liikmesriigis (ja väljaspool) „rohevajaduste seire“ teostamist**, mida siis omakorda Eesti ettevõtetele kommunikeerida. Teised EL riigid on samuti silmitsi rohepöõret puudutavate väljakutsetega ning kuna need on erinevates riikides valdkonniti erinevad, siis võiks aktiivne seire olla võimalus Eesti ettevõtete ekspordi- ja koostöö väljavaadete hõlbustamiseks.
- **Turumoonutuste süsteemne jälgimine Euroopa Liidus:** kuigi Euroopas kehtib ühtne siseturg, siis praktikas on erinevate riikide võimalused (ja praktika) oma tööstust ja ettevõtlust toetada erinevad. Eesti, kui väikese riigi seisukohast on oluline, et võimalikult paljud (eriti riikliku toetustega seotud) mehhanismid oleks ELi tasemel kehtestatud ja järelvalvatud. Riikide poolsed sekkumised oma ettevõtete toetamiseks on kasvamas (k.a. kliima ja energia kontekstis) ning vältimaks Eesti ettevõtetele ebasoodsa konkurentsiolukorra teket on oluline jooksvalt mõista, millises ulatuses teised riigid oma ettevõtteid toetavad ning sellele ka reageerida.
- **Riigihangete kasutamine rohepöõret soosiva meetmena:** kuna riigihanked on ilmselt oluliseim avaliku sektori käsituses olev nõudluse poole mehhanism, siis aitaks süsteemne rohetingimuste kaasamine üha rohkem erasektori pakkujaid keskkonnasõbralike praktikate poole suunata (ning aitaks tõsta ka teadlikkust), milleks annab aluse ka vastav ELi seadusandlus.
- **Uudsete rohelahenduste välja töötamiseks ning katsetamiseks suunatud investeerimismeetmed ja rohefondi rakendamine (juba plaanitud), aktsepteerides keskmisest kõrgemat riskiastet ning sidudes need rahvusvahelise skaleeritavusega,** mille toetamisel võiks kaaluda ka **“esimese lepingu” pakkumise süsteemi**. Lisaks nii rakendusuringute, kui tootearenduse jätkuv toetamine uute toodete ja „pilotlahenduste“ välja töötamiseks.
- **Rohesertifikaatide (ecolabelite) rakendamine ekspordile suunatud toodete puhul.**